

GORENJA VAS V POLJANSKI DOLINI

(Oris kraja in prebivalstva)

Ko bo začel poslovati rudnik urana v Žirovskem vrhu, bo prišlo v Gorenjo vas in njeno okolico veliko novih prebivalcev, naselje samo se bo povečalo in dobilo drugačen značaj, ustanovili bodo marsikaj novega in bolje povezali naselje s svetom. Spremenila se bo socialna in tudi narodnostna sestava naselja, spremenile se bodo tudi navade, miselnost, zahteve in potrebe prebivalcev. V marsičem se bo predrugačila tudi okolica. — Tale spis ima namen v glavnih potezah ohraniti podobo Gorenje vasi, **kakršna je pred navedenimi spremembami.**

Kakor je v Selški dolini Dolenja vas dobila ime zaradi lege niže od Selc, tako se v Poljanski dolini ime Gorenje vasi nanaša na lego više od Poljan. Urbarja iz let 1291 in 1318 kažeta, da je ime Poljane veljalo prvotno za vso razširjeno dolino od vzhodnega dela današnjih Poljan do zahodnega dela današnje Gorenje vasi. Kasneje se je to ime obdržalo le za skrajni vzhodni del, kjer je bil sedež fare, zahodne dele pa so imenovali z ozirom na prvotno celoto Srednja vas, Gorenja vas in Sestranska vas.¹

Ozemlje, lega in razpored vasi

Sedanja Gorenja vas združuje tri naselja, ki so jih še pred zadnjo vojno šteli za samostojne vasi, to so Gorenja vas, Sestranska vas in Trata (v vsakdanji govorici tudi množinsko ime Trate!) ter zaselek Lajše. Nekdanja Gorenja vas je zavzemala svet ob dolinski cesti na levi strani Sore, Sestranska vas na desni strani, Trata pa v glavnem nizko teraso, nekoliko odmaknjeno od desnega brega Sore. Nekdanji zaselek Lajše je spadal k Trati po svoji legi na višji terasi nad njo.

Gorenja vas v sedanjem obsegu je dejansko središče Poljanske doline. Širi se na obeh straneh Poljanske Sore, kjer ta vstopa v naplavljeno ravnico, ki je za žirovsko ravnico najširši del doline. Ob vstopu Sore v območje Gorenje vasi ima ravnica 407 m nadmorske višine, ob meji proti sosednji Srednji vasi pa 390 m. Domačije zavzemajo predvsem zahodni in severni del ravnice; njen vzhodni del do Sore, ki se tod v kolenu obrača iz vzhodne v severovzhodno smer, je obdelovalni svet, imenovan Narodu in Na polju. Na desni strani Sore se ravnica razprostira proti jugu do terase Dolenje Dobrave in potoka Brebovnice, ki so jo naplavine Sore potisnile čisto pod breg hribovja. Ledinski imeni Blata in Vrbje pričata, da je ta del ravnice mokroten.

Gorenja vas od jugozahoda. (Foto Fr. Planina, 1960)

Naplavljeno ravnico s treh strani obdaja hribovje. Na severni strani je že v sami vasi precej strm breg Tabora, ki se vzdiguje tik nad dolinsko cesto in na njegovem vznožju stoji vrsta novih hiš. To so južni obronki Loškega pogorja, kakor Tavčar imenuje Škofjeloško hribovje. Vas zaklanjajo pred vplivi s severa. Pod Taborom je stari obcestni del vasi, zazidan pa je tudi svet med cesto in Soro. Pred mostom, čez katerega gre cesta v Lučine, je Zadrुžni dom, pred njim črpalka Petrola, naprej ob cesti Dom TVD Partizan, med hišami pod dolinsko cesto dva nova bloka. Sleme Tabora prehaja preko Pretovča v terase Dolenjih brd. Izpod tega slemena tečejo na vzhodni strani Hlapnikova grapa ali Grapica, na zahodni strani Vršanjarska grapa, vmes pa občasni hudoournik Babnik. Ta je že povzročil težave Gorenjcem, ko je ob nalivu zasul cesto pri Anžku z naplavljenjo zemljo in kamenjem. Sedaj je speljan v kanal pod cesto. Grapica prečka ravnico Na polju, Vršanjarska grapa zbira vodo izpod Gorenjih brd in Hlavčih njiv, teče po ozki grapi skozi Vršanje in se malo pod odcepom ceste v Brda izliva v Soro. Nad zahodnim delom vasi, kjer se majhne skupine hiš vrstijo ob dolinski cesti, se bregova na obeh straneh Sore vzdigujeja v terase, ki jih je prednica Sore izoblikovala v davnini pred ledeno dobo. Zložneje nagnjeni svet nižje terase izkoriščajo domačije Dolenjih Brd in Hlavčih njiv, nekoliko višje terase pa tiste z Gorenjih Brd.

Na desni strani Sore stojijo navzgor od betonskega mosta, po katerem se odceplja cesta v Lučine, mogočne domačije nekdanje Sestranske vasi, navzdol proti Blatom po nekaj novih hiš in poslopja tovarn Alpina in Jelovica. Med reko in domačijami gre vaška cesta in pri stari šoli, v kateri je zdaj Komunalni servis, zavija na rahlo napet svet proti Trati. K stari šoli prihaja po brvi čez Soro pešpot iz vasi. Še višje ob Sori navzgor je poslopje Zdravstvene postaje, tam je čez reko druga brv. Na nizki terasi, ki je še del dolinskega dna, je

gručasto razvrščena Trata z župnijsko cerkvijo in obratom tovarne Šešir, nekoliko višje pa stoji moderna zgradba nove šole. Cerkev je kulturno-zgodovinsko zanimiva. Zvonik ima izredno lepo oblikovano baročno streho. Leta 1938 so odkrili na oboku prezbiterija in ladje freske iz prve polovice 17. stoletja, ko je gotika prehajala v barok in so severnjaške vplive izpodirali italijanski vzori. Oltarne slike so delo Janeza Wolfa in Štefana Šubica.² Med Trato in zdravstveno postajo je našlo prostor pokopališče.

Za novo šolo se breg vzpenja v Pusto njivo, po klancu se cesta vzdiguje na višjo teraso, kjer je gručasti zaselek Lajše. Izpod Lajš teče potok Mihevk, ki se usmerja čez Blata k Sori in se vanjo izliva skupaj z Brebovnico. Nad Lajšami je zložnejši breg Grobnik, s katerega teče potok istega imena ali tudi Pěsknica imenovan, ker ob njem na več krajih kopljejo pesek. Naprej od Lajš se svet vzdiguje v poldnevniško usmerjeno sleme Žirovskega vrha.

Med Blata in ravnico ob dolnji Brebovnici se razteza nizka terasa, ki na njej stoji Dolenja Dobrava. Desni breg Brebovnice se takoj nad strugo strmo vzdiguje v Reber, za njo je vrh Jejdovo brdo, dalje nad dolino pa 570 m visoki grič nad izlivom Todraščice, na katerem stoji stara cerkvena sv. Urbana, Vzhodno od Jejdovega brda sta vasi Bačne in Vinharje.³

Hiše in gospodinjstva

Urbar iz leta 1318 navaja v Gorenji vasi 9 hub, tj. 9 kmetij, v Sestranski vasi 4 hube, v urbarju iz leta 1630 so razen teh kmetij omenjene v Gorenji vasi še 1/3 grunta in 9 kajž, v Sestranski vasi še 1/2 grunta in 3 kajže. Trata tedaj še ni navedena, navedena pa je v urbarju iz leta 1825 z 1/4 grunta in 28 kajžami.⁴ Na skupni paši Sestranske vasi se je namreč razvila Trata kot kajžarska naselbina. Ker je postala sedež fare, se je kajžarstvo tam močno razmahnilo.⁵ Gorenja vas je izkazana leta 1825 z 9 grunti in 29 kajžami, Sestranska vas pa s 4 grunti in 2 kajžama.⁴ Iz tega sklepamo, da je bilo takrat 73 hiš.

V imeniku krajev, sestavljenem po ugotovitvah »številjenja«, ki so ga opravili 31. decembra 1869, je Trata označena kot sedež občine s 35 hišami, Gorenja vas je imela tedaj 50 hiš, Sestranska vas pa 12.⁶ Prednice sedanje Gorenje vasi so torej takrat šteje skupno 97 hiš, kmečkih domov in kajž. V desetletju pred drugo svetovno vojno je bilo v Gorenji vasi 64 hiš, v Sestranski vasi 15 in na Trati 47 hiš, skupaj torej 126 hiš.

Poleti 1974 je bilo naseljenih 161 hiš, i. s. 93 starih in 68 novih. Med novimi hišami sta dva bloka, 46 popolnoma novih in 20 novih, ki so jih sezidali namesto starih hiš. Praznih hiš je 6, ker so lastniki drugod, ena je v gradnji, 6 stavb uporabljajo tovarniški obrati in Komunalni servis, ena je bencinski servis, 17 je letoviških hiš in hišic (3 stare in 14 novih), 10 hišnih številk pa je puščenih za bodoče hiše; tako nosi nova, že naseljena hiša nasproti avtobusnega postajališča hišno številko 202, ki je sedaj najvišja v vasi.*

Števila, kvalitete, opremljenosti in zasedenosti stanovanj nisem mogel sam ugotavljati, zato navajam podatke, ki so jih ugotovili popisovalci ob štetju leta 1971. V dobrih treh letih je že toliko sprememb, da se ne morejo popolnoma skladati s sedanjim stanjem, vendar so razmerja podobna sedanjim. Opozarjam

* Veliko hiš — novih in starih — nima tablice s hišno številko, kar otežuje pregled. Nujno je, da se to izpopolni.

Sestranska vas, zadaj Trata. (Foto Fr. Planina, 1960)

pa, da se številčno podatki tudi za tisto leto ne skladajo med seboj; navajam jih, kakor so bili objavljeni.⁷

Naseljenih stanovanj je bilo 205, začasno nenaseljeno 1, opuščeni 2, stanovanj za odmor 17 in zasilni 2, skupaj 227 (sedaj ugotovljenih 230). Posebnih sob kot stanovanje je bilo 5, enosobnih stanovanj in garsonjer 35, dvosobnih 54, trisobnih 59, štiri- in več-sobnih 53, skupaj 206.

Do leta 1918 je bilo zidanih 88 stanovanj, v letih 1919 do 1945 20, v letih 1946 do 1960 36 in po letu 1960 50, skupaj 194 stanovanj. Nad 44 % stanovanj je bilo torej zidanih po zadnji vojni. V zidanih stavbah je bilo 207 stanovanj, s kopalnico jih je bilo 110, z električno napeljavo in vodovodom 184, samo z električno napeljavo 24, brez inštalacij nobenega. Glede inštalacij so torej stanovanja zadovoljiva.

Skupno površino vseh stanovanj so ocenili na 14.283 m². Poprečno je prišlo na gospodinjstvo (našteli so 243 gospodinjstev) 58,7 m², na stanovalca (našteli so jih 809) 17,6 m². V Jugoslaviji je za leto 1973 ocenjena poprečna velikost stanovanja na 50,5 m², poprečna površina stanovanja na 1 prebivalca pa 12,9 kvadratnega metra. V Sloveniji je ocena za leto 1973 15 m² na stanovalca.⁸ Gorenja vas je torej glede stanovanjske oskrbe nad slovenskim in precej nad jugoslovanskim poprečjem.

V družbeni lastnini je bilo 18 stanovanj s skupno površino 972 m² in 69 stanovalci. Stanovalci v družbenih stanovanjih so imeli poprečno 14 m² na voljo, torej manj kot v zasebnih stanovanjih, kar je razumljivo, saj so v novih stavbah na splošno manjša stanovanja kot v starih, toda bolj praktično urejena in zato udobnejša.

Glede oskrbe z vodo in glede sanitarij navaja publikacija o rezultatih pisa 1971 naslednje: Vodovod v stanovanju je imelo 215 gospodinjstev, na dvo-

rišču 6, izven dvorišča 3, iz vodnjaka je dobivalo vodo 7, iz studenca 12 gospodinjev. Stranišče z izpiranjem v javno kanalizacijo so imela le 4 gospodinjstva, z izpiranjem v hišno kanalizacijo 147, brez izpiranja v stanovanju 23 in brez izpiranja v dvorišču 67 gospodinjev. Zaradi nezadostne kanalizacije in nepopolnega vodovodnega omrežja so pogoji za snago in za oskrbo z vodo pomanjkljivi. Če presodimo opisano, moramo ugotoviti, da nekako tretjina stanovanj v Gorenji vasi še ne ustreza zahtevam sodobnega človeka.

Od 230 gospodinjev v vasi je 11 ali 4,9 % kmetijskih, tj. takih, ki imajo dohodke od kmetijstva; 28 ali 12,1 % je mešanih, kjer je dohodek tudi od drugih dejavnosti, pri večini je kak član zaposlen kje drugje; 191 ali 83 % pa je nekmetijskih gospodinjev. V kmetijskih gospodinjstvih živi 30 ali 4 % vaščanov. Le Postotnikovo gospodinjstvo od teh šteje 7 članov, pet gospodinjev ima le po enega ali dva člana, tako da pride na kmetijsko gospodinjstvo povprečno 2,72 oseb. V mešanih gospodinjstvih živi 130 ali 17,2 % prebivalcev, tj. povprečno 4,64 oseb na gospodinjstvo. Ta gospodinjstva so največja, v njih je toliko članov, da razen kmetijskih del lahko nekateri opravljajo še druge službe. Največ vaščanov — 597 ali 78,8 % živi v nekmetijskih gospodinjstvih, so pa ta gospodinjstva najmanjša, povprečno bi prišlo na vsako 2,12 oseb. Upokojenci prispevajo ali vzdržujejo 61 ali 26,5 % gospodinjev, torej več ko četrtino, 7 mešanih in 54 nekmetijskih; 28 upokojenih oseb ima svoje gospodinjstvo, živijo sami zase in je njihova osamljenost gotovo socialni problem.⁹

Novi vikendi so postavljeni v bregu na jugovzhodni strani Tabora, zgrajen. so po letu 1960, stari vikendi pa so bolj ali manj preurejene starejše hiše v vasi. Lastniki vikendov so Ljubljancani, ki prihajajo na oddih konec tedna in ob letnem dopustu. Med njimi je več prosvetnih delavcev. Statistika iz 1971 kaže, da ima najmanjša letoviška hišica med 31 in 40 m² stanovanjske površine, 19 od njih je ima med 41 in 50 m², dve imata do 60 m² in ena nad 60 m². Vse imajo napeljeno električno in vodovod, prho in stranišče ter majhno zelenico ali vrt ob hiši.⁷

Prebivalstvo po spolu in starosti^{10 11}

Poleti 1974 je živelo v Gorenji vasi 757 ljudi, i. s. 343 moških in 414 žensk; moških je 45,3 %, žensk 54,7 %. Ob popisu 1971 so našli 791 oseb,⁸ tj. 350 moških in 441 žensk. Pri tem so šteli tudi člane devetih gospodinjev, ki so začasno v tujini. Tudi po letu 1971 se je nekaj ljudi izselilo in je zato sedaj število 34 manjše. Pri vseh prejšnjih popisih je bilo prebivalcev znatno manj, kakor to razvidimo iz naslednjega pregleda:¹²

Leta	1869	1880	1890	1900	1910	1931	1948	1953	1961
prebivalcev	561	557	611	567	619	568	530	565	612

Število ljudi se je do druge svetovne vojne gibalo med 557 in 619, po zadnji svetovni vojni je padlo na minimum 530 ljudi in se odtlej zmerno povečuje. V malo manj ko sto letih je naraslo za 200 prebivalcev (557 v letu 1880 — 757 v letu 1974).

Starostna struktura gorenjevaških prebivalcev ima naslednje značilnosti (glej diagram!) Mladine je sorazmerno veliko, saj je vaščanov do 19 let sedaj 267 ali 35,27 % (v SRS 32,93 %, v SFRJ 36,47 %).⁸ Posebno številna je skupina od 5 do 9 let, ki šteje 49 dečkov in 44 deklic. Prav ta skupina je najštevilnejša

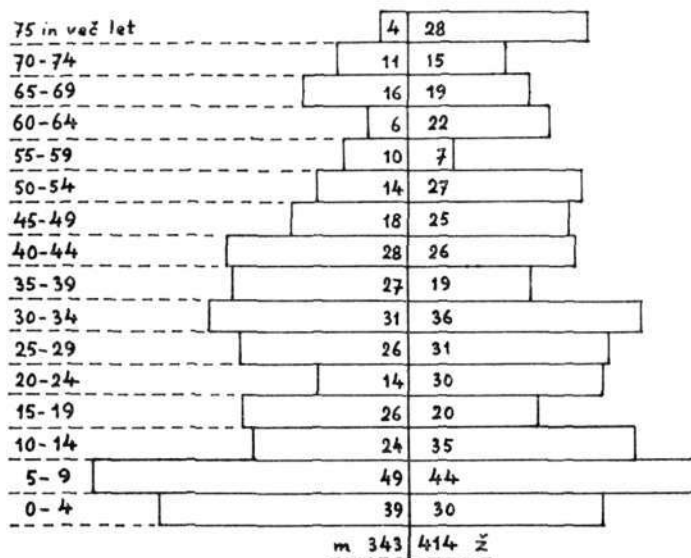

Diagram 1: Starostna struktura

od vseh. Tudi starih ljudi nad 65 leti je veliko, 31 moških in 62 žensk, skupaj 93 ali 12,23 %, kar je precej nad povprečjem za vso Slovenijo, ki ima tako starih ljudi 9,83 %⁸ in vendar jo demografija že štejejo za deželo starih, saj velja, da je normalni delež toliko starih največ 7 %. Stark je v Gorenji vasi še enkrat več kot starcev, nad 75-letnih celo 7-krat toliko. Razmeroma malo je ljudi zrelih let od 20 do 65 let, tj. 174 moških in 201 ženska, skupaj 397 ali 52,44 %, torej komaj nekaj več kot polovica vaščanov. Za celotno Slovenijo je ta povpreček 57 %⁸.

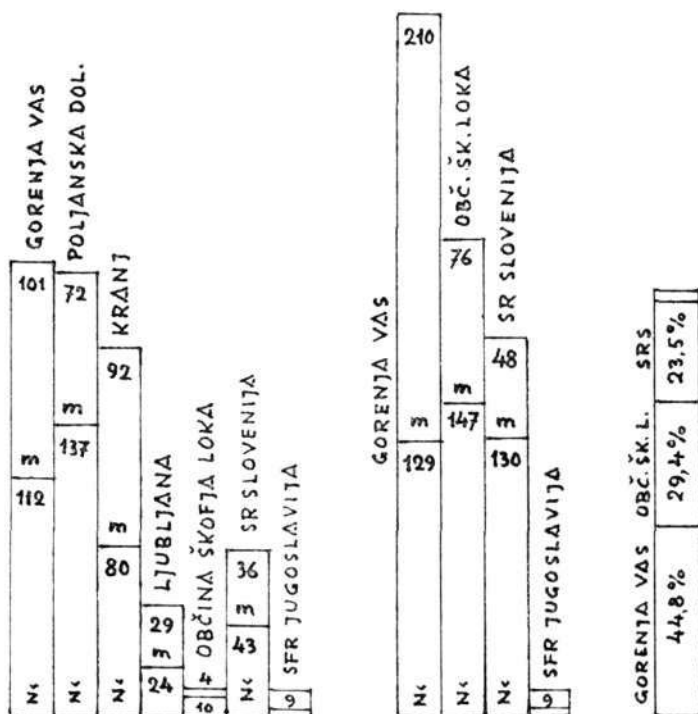
Starostni diagram je na dveh krajih preščišnjen, kar kaže primanjkljaj v dveh starostnih skupinah, tj. med mladimi nad 20 leti (moških le 14!), kar je gotovo posledica odhajanja z doma za večjim zaslužkom, in med osebami zrelih let od 50 do 64 let, za kar je verjetno kriva zadnja vojna, ko so bili ti ljudje mladi. Najmanj številna je skupina od 55 do 59 let (10 moških in 7 žensk). Iz tega se vidi, da je v polni meri za delo sposobnih ljudi premalo, kar ima za posledico, da je industrija odvisna od delovnih moči iz okolice.

V delovnih dneh se število ljudi v Gorenji vasi zelo poveča, saj prihaja v tovarne in v šolo od 600 do 700 ljudi iz drugih krajev doline. (Glej poglavji o industriji in šolstvu!)

Prebivalstvo po rojstnem kraju^{10, 11}

Od sedanjih vaščanov je v Gorenji vasi rojenih 101, od vaščank 112, skupaj 213 ali 28,1 %. Iz drugih krajev Poljske doline je prišlo 72 moških in 137 žensk, skupaj 209 ali 27,6 %. To je posledica priselitve zaradi zaposlitve in sklenitve zakonov, posebno prisojitev. Izredno velik delež imajo vaščani, rojeni v Kranju in v Ljubljani, ki pa po večini niso Kranjčani in Ljubljancani, temveč so jih Gorenjke tam rodile v porodnišnici. Izredno malo je vaščanov iz drugih delov loške občine (iz mesta, s Sorškega polja in iz Selške doline) — le 14

Diagram 2: Prebivalstvo po rojstnem kraju

ali 1,8 %. Iz drugih slovenskih občin izvira 79 ljudi ali 10,4 %, iz drugih republik Jugoslavije le 13 ali 1,7 %, iz drugih držav pa le 4 ženske ali 0,4 %. Gorenja vas je torej — vsaj kar se tiče stalnega prebivalstva — zelo enotno slovenska. Pri popisu 1971 je bilo iz drugih delov Slovenije 110 ali 14 %, iz drugih delov Jugoslavije 29 ali 3,7 %.⁹

Če vzamemo tiste, ki so se rodili v Kranju in v Ljubljani po vojni, za Gorenjce, priseljence iz drugih krajev Poljanske doline pa za osebe iz drugih krajev loške občine, je slika precej drugačna. Gorenjevaščanov po rodu je po tem 339 ali 44,8 %, kar pa vseeno še ni polovica vaškega prebivalstva. Iz občine Škofja Loka jih po tej preklasifikaciji izvira 223 ali 29,4 %, iz drugih občin Slovenije pa 178 ali 23,5 %. (Glej diagram!)

Prebivalstvo po zaposlitvi^{10, 11}

Skoraj polovica vaščanov, tj. 178 moških in 198 žensk, skupaj 376 oseb ali 49,7 % je aktivnih, 64 oseb ali 8,4 % je upokojencev, 317 ali 41,9 % pa je vzdrževanih. V celotni Jugoslaviji je delež aktivnih (43,32 %) in upokojencev (6,05 %) manjši, vzdrževanih (50,63 %) pa večji. V Sloveniji pa je aktivnih (48,43 %) in vzdrževanih (40,3 %) razmeroma nekaj manj, upokojencev (11,27 %) pa več.⁸

Največ aktivnih — 191 ali 25,23 %, tj. dobra četrtina vaščanov — ima zaslužek od industrije, od teh 12 od rudarstva. S kmetijstvom je zaposlenih 17 moških in 35 žensk, skupno 52 oseb ali 6,8 %. V gozdarstvu delajo trije, v obrti

27, v gradbeništvu 8, v prometu 9, v trgovini 29, v gostinstvu 5, v obrti 27, v kulturi in socialni 17, v komunalni in družbeni dejavnosti 35. Osebn, invalidsko ali družinsko pokojnino prejema 30 moških in 34 žensk. Med vzdrževanimi je 48 gospodinj, 145 šolarjev, med njimi 14 študentov, 108 je predšolskih otrok, 10 prevžitkarjev in 6 nesposobnih in nezaposlenih.* V Sloveniji je poprečni delež v industriji zaposlenih 15,65 %, v celotni Jugoslaviji pa 7,6 % vsega prebivalstva, povsod torej znatno manjši kot v Gorenji vasi. V kmetijstvu je seveda s tem v zvezi poprečni delež zaposlenih povsod večji, v Sloveniji 11,89 %, v Jugoslaviji 19,01 %.⁸ Gorenja vas spada v slovenskem, posebej še v jugoslovanskem merilu med močno industrializirane in deagrarizirane (razkmetene) kraje.

49,7%		8,4%	41,9%		
A K T I V N I		UPOK.	V Z D R Ž E V A N I		
industr.rudar.	kmeti		gosp.	šolarji	otroci
25,2%	6,8%		6,3%	19,1%	14,2%

Diagram 3: Prebivalstvo po zaposlitvi

Med vaščani, ki so zaposleni v industriji, je 140 takih, ki so zaposleni v obratih v kraju samem, i. s. 100 v Alpini, 28 v Jelovici, 9 v Šeširju in 3 v Komunalnem servisu. Drugi se vozijo na delo v podjetja v Škofjo Loko (LTH, Kroj, Termika, Inštalacije, Predilnica), v Bodovlje (Termika), v Poljane (LTH, Termika), na Hotavlje (Marmor), v Reteče (Iskra) in v Kranj (Iskra). Nekateri so zaposleni tudi v matičnih podjetjih obratov (Jelovica, Šešir v Škofji Loki). Posebnost so rudarji, zaposleni pri raziskovalnih in pripravljalnih delih za rudnik urana v Žirovskem vrhu. Veliko industrijskih delavcev prihaja v Gorenjo vas na delo iz različnih krajev Poljanske doline. (Glej industrija!)

Druga velika skupina zaposlenih so vaščani, ki se bavijo s kmetijstvom. Po kartoteki krajevnega urada jih je 52 ali 6,8 %, medtem ko jih je bilo po podatkih štetja 1971 manj, tj. 36 ali 4,5 % tedanjega števila prebivalcev, kar se mi ne zdi verjetno. Najbrž so bile žene, ki so v kartoteki zaznamovane kot kmetovalke, takrat vpisane kot gospodinje.

Druge skupine zaposlenih so manj številne. V vseh skupinah je razen v domači vasi zaposlenih precej takih, ki delajo izven Gorenje vasi (v trgovini, prometu, obrti, družbenih dejavnostih). V kategorijo komunalnih in družbenih dejavnosti sem štel zelo različne zaposlitve, ki bi jih bilo mogoče uvrstiti tudi drugam, npr. snažilko v šoli, v lekarni, agronoma, uslužbenko KZ.)

Industrija in obrt

Med obema vojnoma je imela Gorenja vas poleg močnega kmetijstva jako močno obrt, saj je občina Trata leta 1936 štela 60 obrti,¹³ večino od teh seveda v središču občine, tj. v Gorenji vasi in na Trati. Industrijno pa je vas dobila šele po zadnji vojni. Sedaj premore tri industrijske obrate, od katerih je Alpina del žirovske, Jelovica in Šešir pa del škofjeloške industrije.

* Ti podatki iz kartoteke Krajevnega urada v Gorenji vasi se v marsičem razlikujejo od podatkov popisa 1971. Deloma so vaščani v treh letih res spremenili zaposlitev, deloma pa je temu kriva različna uvrstitev ob popisu in sedaj (kot kmetovalka pride žena med aktivne, kot gospodinja med vzdrževane ipd).

Vhodna stran obratnih objektov tovarn Jelovica (levo) in Alpina (desno) v Gorenji vasi. (Foto Fr. Planina, 1974.)

Alpina ima svoj začetek v čevljarni Martina Klemenčiča, ki je imel delavnico v hiši s sedanjo številko 58, kjer je sedaj slaščičarna in prodajalna kruha Peks. Kmalu po osvoboditvi je prišla pod okrilje Kmetijske zadruga, leta 1958 je bila registrirana kot samostojno podjetje Čevljar in je tedaj zaposlovala sedem čevljarjev. Podjetje Čevljar je kupilo stavbo na Trati (tu je sedaj Šešir) in se preselilo iz nekdanje Klemenčičeve hiše tja. Pod KZ so delali v glavnem za žirovsko Alpino, kot samostojno podjetje pa za kranjsko Planiko. Končno so se na referendumu odločili za Alpino in se leta 1965 priključili k Alpini. Maja 1971 so se kot obrat Alpine preselili v sedanjo stavbo ob cesti v Lučine, ki jo je zase zgradilo in nekaj let uporabljalo podjetje Remont, nato pa Kroj. Zdaj so obrat TOZD Proizvodnja s centralo v Žireh. Iz centrale dobivajo naročila in surovine. Izdelujejo samo zgornje dele ženskih in moških čevljev, vendar ne za težko obutev. Izdelane zgornje dele dostavljajo v Žiri, kjer obutev izdelajo do konca in jo pošljejo na domači trg ali v izvoz.

V avgustu 1974 je bilo v obratu Alpine zaposlenih 183 ljudi, i. s. 6 visokokvalificiranih, 82 kvalificiranih, 2 priučena in 93 nekvalificiranih. Iz Gorenje vasi je 100 zaposlenih, 83 jih prihaja ali se vozi iz drugih krajev doline od Loga do Fužin, največ (20) iz Poljan, 15 s Hotavelj, po 10 z Dobrave in iz Lučin.¹⁴

Jelovica ima predhodnika v samostojnem podjetju Mizar, pri katerem so štirje mizarji začeli z delom leta 1948 v stavbi na Trati, kjer je sedaj obrat Šešir. Izdelovali so razno pohištvo po naročilu. V letih splošne obnove je podjetje dobro uspevalo in se širilo. Leta 1962 je dogradilo stavbo, kjer je sedaj (št. 157). Leta 1963 se je priključilo škofjeloški Jelovici in spada zdaj v skupno TOZD Stavbno pohištvo. Prvi čas po priključitvi je obrat še delal po naročilu, največ za LTH, zadnja tri leta pa izdeluje tipska okna in balkonska vrata. Les dobiva od centrale v Škofji Loki, tja pošilja svoje izdelke. Povezan je z obratom Jelovice v Sovodnju, ki izdeluje enako stavbno pohištvo, toda ne do konca. Iz Sovodnja pošiljajo napol izdelano pohištvo v Gorenjo vas, da ga tu obdelajo še površinsko do končnega izdelka. Sedaj ima obrat 87 delavcev, 32 kvalifi-

Objekt obrata tovarne Šešir v Gorenji vasi. (Foto Fr. Planina, 1974.)

ciranih in 55 nekvalificiranih. Iz Gorenje vasi jih je 28, drugi se vozijo na delo iz dolinskih in hribovskih vasi. Največ (po 9) jih je iz bližnje Dobrave in iz Žirovskega vrha.¹⁵

Šešir je obrat tovarne Šešir v Škofji Loki, ki je maja 1971 kupila od Alpine stavbo št. 96 na Trati in v njej namestila poseben obrat za izdelavo konfekcijskih pokrival iz sintetike in raznega blaga (žameta idr.). Naročilo za delo daje komercialna služba centrale. Surovinski material dobavlja centrala iz Škofje Loke. V Gorenji vasi krojijo iz tega kape in klobuke in jih do konca izdelane pošiljajo v glavno skladišče v Škofjo Loko. Obrat spada v skupno TOZD Šešir. Zaposlenih ima 31 ljudi, v glavnem žensk. Visokokvalificiran je eden, 13 je kvalificiranih, 16 je priučenih in eden nekvalificiran. Devet zaposlenih je iz Gorenje vasi, drugi pa so iz bližnjih vasi in iz krajev gornjega dela doline do Fužin in Koprivnika.¹⁶

Komunalni servis ima prostore v stari šoli št. 81, ki jo je za svoje namene preuredil potem, ko se je jeseni leta 1971 šola preselila v novo stavbo. Servis ima dve dejavnosti: kovinsko predelavo in gradbeništvo. Kovinska delavnica izdeluje sodobne samokolnice in železne stopnice. Samokolnice naroča pretežno trgovina Merkur iz Kranja, prodajajo jih tudi posameznikom. Gradbeni oddelek prevzema popravila, prezidavo in nove gradnje predvsem individualnih hiš. Servis je proizvodno-obrtnega značaja. Sedaj ima zaposlenih 16 oseb. Med delavci sta dva visokokvalificirana, 9 je kvalificiranih, eden je priučen, dva sta učenca v gospodarstvu ali vajenca. Iz Gorenje vasi so trije, drugi prihajajo iz vasi od Malenskega vrha do Žirov.¹⁷

Obrt je z industrializacijo zelo nazadovala, ker se je večji del obrtnikov zaposlil v ustreznih industrijskih obratih, nekateri so celo prešli v drugo stroko (npr. fotograf je postal tehnični risar, klepar nočni čuvaj itd.). Kakor

je razvidno iz kartoteke krajevnega urada, so v Gorenji vasi 3 šivilje, po 2 gostilničarja, mizarja, zidarja in avtoprevoznika, po 1 avtomehanik, avtotapetnik, mesar, strojni ključavničar in frizerka. Možno pa je, da je kateri od njih kot obrtnik uslužben v industrijskem obratu in je torej tovarniški delavec. Razen teh je navedenih 8 čipkaric. Te zastopajo vejo domače obrti, ki je po gornjem delu Poljanske doline precej razširjena.^{10, 11}

Kmetijstvo²⁰

Gorenji vasi pripada 525 ha 50 a 53 m² zemljišč. Od tega je 10,7 % njiv, 21,3 % travnikov, 1,9 % sadovnjakov, 7,8 % pašnikov, 49,8 % gozdov in 8,5 % neplodnih površin.¹⁸ Krajevni urad ima vpisanih 52 aktivnih vaščancv, ki se bavijo s kmetijstvom, od teh 17 moških in 35 žensk. Od žensk so kmetovalke poleg žena kmečkih gospodarjev tudi vdove, ki samostojno gospodarijo, nekaj snah in tašč gospodarjev.¹⁰

Največje kmetijsko posestvo je Kernčevo v Lajšah št. 142, ki meri 35 ha 2 a 79 m² in ima 67,5 % gozdov, 17,6 % travnikov, 10,7 % pašnikov, 3,8 % sadovnjakov, 0,4 % neplodnih tal in je brez njiv, je torej specializirano na gozdarstvo in živinorejo. Nekaj nad 30 ha ima Posavčeva kmetija št. 83. Tudi ta ima posebno strukturo: 63,5 % gozdov, 20,5 % travnikov in 3,3 % pašnikov, 0,5 % sadovnjakov in 0,5 % neplodnega sveta, ima pa vendar še 11,7 % njiv. Štiri posestva, to so Anžkovo št. 13, Čadeževo v Lajšah št. 139, Leskovčevo št. 6 in Barbarčevo št. 9, imajo zemlje od 22 do 28 ha. Sedem nadaljnjih kmetij ima zemlje med 11 in 19 ha. Na vseh teh sta gospodar in gospodinja vpisana kot kmetovalec in kmetovalka, na Anžkovem tudi sin, snaha in pomočnica, le pri Kržišnikovi št. 126, ki ima pretežno gozdove (76,7 %), sta gospodar in gospodinja zaposlena v obratu Jelovice. Med 15 posestvi, ki merijo od 5 do 9 ha, sta le pri Blažku št. 105 gospodar in gospodinja zaposlena v kmetijstvu, pri petih kmetijah pa oba izven kmetijstva. Sedem kmetij ima zemlje med 4 in 5 ha, devet med 3 in 4 ha, dve med 2 in 3 ha, 13 med 1 in 2 ha. Manj kot 1 ha zemlje pripada 98 hišam, 14 hiš ima pa samo neplodno zemljo stavbišča.^{19, 10}

Kako kmetujejo pravi kmetje, kolikor jih je še v Gorenji vasi, pokažem na primeru kmetije Matevža Ingliča št. 9. Ko prihajaš z loške strani, je vidna njegova domačija v začetku vasi na terasi desno nad cesto. Med zadnjo vojno so bombe z letal uničile streho; škodo so bombe napravile tudi drugod, npr. pri Šorliju, kjer je bila gostilna. Enonadstropna hiša cerkljansko-loškega tipa z obilico oken je lepo vzdrževana. Ob njej so velika gospodarska poslopja. Dva silosa kažeta, da je gospodarstvo sodobno. Hišno ime je »pri Bárbarču«.

Posestvo meri 22 ha 27 a 84 m², od tega je 13,6 % njiv, 14,2 % travnikov, 0,1 % sadovnjaka, 13,2 % pašnikov, 58 % gozdov in 0,9 % neplodnega sveta. Zemlja je Na produ prodnata, za Soro pésknata, v Blatih močvirna, pod Prétovčem rahlejša pohlica. Večji del obdelovalne zemlje je v prisojaj in v zavetju pred severom. Škodo dela slana, konec aprila uniči orehe in borovnice, pojavlja se včasih še sredi maja, jesenska slana pa speče koruzo za silažo. Toča je bolj redka, ker daje Tabor varstvo pred mrazom s severa. Pred hlevom imajo studenec, ki napaja vodovod za hlev, za napeljavo v hišo pa leži prenizko, zato ima hiša napeljavo iz svojega vodovoda. Vas ima zajetje za vodovod v Babniku, drugi vodovod pa je speljan s Trebije v rezervoar v Taboru. Več studencev je še v Pésknici pod Žirovskim vrhom. Po vojni je bilo nekaj gozdov

Barbarčeva domačija (Foto Fr. Planina, 1974.)

nacionaliziranih. Nekaj zemlje, ki so jo bajtarji opustili, je vzel Barbarč v najem in tako povečal gospodarstvo. Stopil je v Kmetijsko zadrugo, a ker se nihče drug ni pridružil, je dobil zemljo nazaj. Sora ob povodnji trga bregove, škodo napravljajo včasih hudourniki in plazovi; skozi vas je struga Sore uravnana.

Kmečke družine so bile včasih velike. Pri Barbarču je bilo nekoč 12 otrok, pri Homovcu na Trati jih je bilo 16, Paleček je imel od dveh žena 21 otrok. Sedanja Barbarčeva družina šteje štiri člane: gospodarja, ki je že prekoračil 65. leto, gospodinjjo, ki se je primožila s Kalarjeve kmetije v Sestranski vasi, hčerko, ki je študirala in poučuje na strokovni šoli v Škofji Loki, in 18-letnega sina, ki dela doma na kmetiji. Najmlajša hči se je poročila in je trgovska pomočnica v Škofji Loki. Druga hči je poročena, živi doma in dela v Alpini, a ima svoje gospodinjstvo. Njen mož se vozi v službo v Kmetijsko gospodarstvo v Loki, sinček je star štiri leta. Za delo na kmetiji so torej trije, a ga zmorejo, ker imajo vse potrebne kmetijske stroje.

Posestvo je preusmerjeno v živinorejo. Prej so posejali vsako leto po 17 mernikov pšenice, razen te tudi rž, ječmen, proso in ajdo. Od cvetoče ajde so bili Prodi včasih vsi beli. Zdaj žita, razen pri eni kmetiji, ne sejejo več. Kaše ni več na mizo, saj je draga kot riž. Ajdo in fižol so opustili, ker srne in divji prašiči delajo po takih njivah preveč škode. Pri Anžku so zmeraj pridelovali lan, pri Zalešanu v Žirovskem vrhu še tarejo in imajo statve za tkanje rjuh, tudi volno še predejo. Barbarčevi so več kot polvico njiv pustili v travnike, posebno v bregeh, kjer je delo pretežko. Zdaj pridelujejo krompir za dom, koruzo za perutnino in pujske ter za silažo. Namesto žita pridelujejo krmo, repo, peso; lucerno in oves tudi zaradi kolobarjenja. Tudi na drugih kmetijah, razen na eni, so vaščani žito opustili. Pri razporedu del se držijo preizkušanih pravil, tako npr. ne sejejo ob mladi luni, ker potem slabo uspeva. Tudi prašiča takrat ne zakoljejo, sicer so salame slabe. Celo drva, narejena ob mlaju, so slabša in ostanejo mokra. Umetna gnojila nabavljajo pri zadrugi, porabijo jih do 5 ton na leto. Včasih jih zadruga prepozno dobavi.

Glavni dohodek daje živinoreja. V Barbarčevem hlevu je 35 glav govedi, redijo simentalke in križance za meso. Simentalke potrebujejo več krme, a dajo več mesa. Hlev imajo preurejen po novem načrtu, tudi naveza živine je po novem. Za nastiljanje uporabljajo žaganje in oblanje, ki ga dobijo iz Jelovice, Žirov in Sovodnja. Listja le malo mešajo vmes, da ni treba toliko gnoja voziti. Gnoj sproti odvažajo. Tudi drugi kmetje nastiljajo z žaganjem. Konja Barbarč nima, pač pa ima traktor. V Gorenji vasi je še 5 konj in v Lajšah dva. Ko je bil gospodar mlad, so redili tudi ovce in koze, ovce so imeli tudi po vojni zaradi volne. Prašiče redijo le za dom, po dva ali tri. Koline dajejo samo delavcem. Dninarje je težko dobiti, letos je samo pismonoša opravil tri dnine, nekaj tudi soseda. Vendar s stroji vse sami opravijo. Silosa imajo dva, sosod Brence ima tri, Leskovec tudi dva, silosi so tudi pri Pintarju in Stanoniku. Povsod imajo napajalnike in gnojne jame. Prodaja živine je zdaj težavna. Teleta dobijo od zadruge za vzrejo. Mleko vsak dan pobere avto na poti iz Sovodnja v Loko, od Barbarča po 20 do 40 l. Kalar oddaja okoli 60 l dnevno strankam. Mlečnih izdelkov ne delajo. Za beljenje jedi uporabljajo olje in mast, včasih so v svinjsko mast mešali ovčjo.

Gozdove ima kmetija na Dolgem brdu, na Prétovču, Ovčjem laz, za Hrastjem, pod Prilesjem, pod Hlavčimi njivami, v Zali, v Broni. Gozdovi so mešani, a več je listnatega drevja. Iz gozdov dobivajo pretežno drva, a tudi jamski les, hrastove in smrekove hlode, do 30 m³ lesa gre v prodajo. Na žago dajejo zdaj v Žabjo vas. Prej je delala Kalarjeva žaga v Gorenji vasi, mlina pa sta bila Kalarjev in Fortunov. Žage so tudi na Hotavljah, doma pa imajo kmetije motorne žage. Lani so ženske in otroci mnogo zaslužili z borovnicami.

Za sadjarstvo je tod srednje dobra lega. Gojijo jablane, hruške, orehe. Sadja mnogo zgnije, ker imajo preveč drugega dela. Povsod kuhajo žganje, nekateri tudi nekaj sadja posušijo. Drevesca dobivajo iz sadovnjakov v Dorfarjih.

Ker ne pridelujejo več mnogo za lastno uporabo, morajo veliko stvari kupovati v trgovini v vasi, tudi moko, kruh, meso. Pri Anžku, Leskovcu, Kalarju pečejo kruh doma. Nakupe industrijskega blaga opravijo v Loki, Kranju ali Ljubljani. Za gospodinjstvo imajo Barbarčevi električni štedilnik, hladilnik, zmrzovalno skrinjo in pralni stroj. Električno napeljavo ima vsa vas. S kmetijskimi stroji so dobro oskrbljeni. Vas premore 22 traktorjev, 28 motornih kosilnic, 6 motornih žag, 26 slamoreznic, 12 mlatilnic, 3 zbiralce krompirja, 7 mlinov za jabolka, 16 obračalnikov, 5 samonakladalnih prikolic, 11 električnih mlinov, 6 puhalnikov, 3 škropilnice in 1 sušilno napravo. Zaradi nakupa strojev in moderniziranja hleva je kmetija tri leta oproščena davka. Od zemlje sicer plačuje Barbarč do 1500 din na leto. Veliko plačujejo za zavarovanje — starostno, nezgodno in za živino. Skoraj vse kmetije imajo zavarovano živino in stavbe. Veliko je že avtov in garaž, ponekod so hlevi spremenjeni v garaže.

Druge dejavnosti

Trgovino v vasi opravljajo: Kmetijska zadruga Gorenja vas, ki prodaja mešano blago in ima lokal v Zadržnem domu št. 35 ter 6 zaposlenih; Sora, poslovalnica veletrgovine Loka iz Škofje Loke v hiši št. 42 pri brvi z 8 zaposlenimi (vaščani pričakujejo, da bo Loka razširila trgovino in zgradila nov lokal); Železnina, prodajalna trgovskega podjetja Merkur iz Kranja v hiši št. 49 s 4

Dom TVD Partizan v Gorenji vasi, spredaj naravno kopališče ob Poljanski Sori.
(Foto Fr. Planina, 1974)

zaposlenimi; prodajalna trgovskega podjetja Kokra iz Kranja v nekdanji Palečkovi hiši št. 46 z 2 zaposlenima; trafika z 2 zaposlenima; mesnica, poslovalnica Kmetijskega gospodarstva Škofja Loka, z 1 zaposlenim; slaščičarna in prodajalna kruha, poslovalnica podjetja Peks iz Škofje Loke, v hiši št. 58 s 4 zaposlenimi. V teh poslovalnicah je zaposlenih 15 oseb iz Gorenje vasi in 8 iz sosednjih krajev. Od 29 ljudi iz Gorenje vasi, ki delajo v trgovski stroki, je ostalih 14 zaposlenih izven domače vasi, predvsem v Škofji Loki.^{18 11} Pred Zadrudnim domom je nameščen bencinski servis podjetja Petrol iz Ljubljane, v Zadrudnem domu lekarniška postaja, poslovalnica lekarne Kranj, z 2 zaposlenima, ki se vozita iz Škofje Loke. V domu so še pošta, postaja milice, pisarna Geodetskega zavoda, odkupna postaja za mleko in banka.

Turizem je bil pred vojno zadovoljivo razvit. Pri Šorliju je bilo včasih poleti do 200 letoviščarjev in izletnikov na hrani. Sobe so oddajali letoviščarjem po zasebnih hišah; pri Barbarču so npr. uredili tri sobe letoviščarjem, sami pa so spali na senu.²⁰ Po vojni so hodili v Gorenjo vas študenti na okrevanje. Ob Sori je bilo urejeno kopališče s kabinami, ki je bilo precej obiskovano. Zdaj je turistična dejavnost zanemarljiva, čeprav ima kraj Turistično društvo. Nekaj kabin za kopalce je v kletnih prostorih doma TVD Partizan, ki jih pa ne uporabljajo, saj so kopalci domala samo domača mladina.¹¹ Razen čiste in poleti primerno tople Sore ima Gorenja vas še druge privlačnosti za turiste, predvsem lepe sprehode in izlete po dolinah in hribih, sorazmeren mir in čistočo ter dve gostilni z dobro in ne predrago hrano (pri Anžku št. 13 in pri Kosmati glavi št. 50).

Gorenja vas ima dobre avtobusne zveze s Škofjo Loko (17 km), Žirmi (13 km), Cerknim (20 km), Lučinami in Suhim dolom (11 km). Cesta skozi Lučine se v Suhem dolu prevali proti Polhovemu Gradcu in Horjulu. Lokalne ceste gredo v Žirovski vrh, v Brda, iz bližnjih Hotavelj pa v Leskovico in Kopačnico.

Kot središče bivše občine ter sedanjega krajevnega urada in kot industrijski kraj ima razne upravne in gospodarske ustanove (PTT, postajo milice, reševalno postajo, poslovalnico Ljubljanske banke, obrat Gozdnega gospodarstva Kranj) in vrsto raznih organizacij (Krajevna skupnost, Krajevna konferenca SZDL, odbor RK, ZB, Turistično in Planinsko društvo, Telesnovzgojno društvo Partizan, Prostovoljno gasilsko društvo, Strelska in Lovska družina, Društvo upokojencev, Taborniki, Foto krožek). V dvorani nove šole so občasne razstave in prireditve.²¹

Kulturnost kraja izpričujejo: radio, ki ga ima domala vsaka družina, številni TV sprejemniki in vrsta zelo razširjenih časopisov (Delo, Dnevnik, Nedeljski dnevnik, Glas, Kmečki glas, TV 15, Obramba, Družina, Ognjišče). Pred vojno, ko sta se na podeželju kosali med seboj klerikalna in liberalna stranka, je najprej prva zgradila na Trati leta 1920 Prosvetni dom, nato druga leta 1921 Sokolski dom. Le-ta je zdaj Dom TVD Partizan in ima dvorano, ki jo uporabljajo za razne prireditve.²⁰

Šolstvo²¹

Gorenjevaška šola je delovala od leta 1852 v Stebelovi hiši. Leta 1878 je dobila prostore v hiši, ki nosi sedaj ime Stara šola in ima številko 81; v njej je sedaj nastanjen Komunalni servis. Jeseni 1971 se je šola preselila v sedanjo, sodobno urejeno stavbo nad Trato, ki jo je zgradilo podjetje Tehnik iz Škofje Loke. Privzela si je ime Osnovna šola Ivan Tavčar. Pred vhodom v stavbo je na steni kip pisatelja Tavčarja, delo akademskega kiparja Toneta Logondra iz Pevna, ki sedaj poučuje na tej šoli. Šola ima 21 učilnic, i. s. 4 za nižje razrede, ki imajo pouk v dveh izmenah, in 17 za višje razrede, ki so določene za kabinetni pouk. Razen učilnic so v stavbi še dvorana, prostorna in sodobno urejena telovadnica, ki se odpira na obsežno igrišče na prostem, ter knjižnici, posebej za nižje in za višje razrede. Strokovne knjižnice za učitelje so po kabinetih.

Od začetka šolskega leta 1974/75 ima šola dopolnjen učiteljski zbor z 28 člani, med njimi sta dva upokojenca, ki poučujeta honorarno. V zboru je 6 moških in 22 žensk. Po kvalifikaciji je 6 profesorjev (2 m + 6 ž), 11 je absolventov višje pedagoške akademije in 11 učiteljske srednje šole. Polovica zbora se vozi v Gorenjo vas iz krajev od Škofje Loke do Žirov in se zato ne more polno udeleževati pri izvenšolskem delu v kraju samem.

Osnovna šola ima v tekočem šolskem letu 23 paralelek, i. s. v nižjih razredih po dve paralelki, v 5., 6. in 7. razredu po štiri in v 8. razredu tri paralelke. Učencev je v 1. razredu 68, v drugem 55, v tretjem 62, v četrtem 57, v petem 109, v šestem 131, v sedmem 120 in v 8. razredu 88, skupaj 690. K centralni ali matični šoli v Gorenji vasi spada še šest podružničnih šol, ki so štirirazredne. To so šole v Javorjah s 43 učenci, v Poljanah z 91, v Leskovici s 15, v Lučinah z 61, v Sovodnju z 39 in v Stari Oselici s 7 učenci (ta šola ima letos le tri razrede). Iz vseh teh krajev se učenci vozijo v višje razrede z avtobusi ali kombiji v centralno šolo. Vozačev je nekaj nad 80 %, to se pravi, da samo učenci povečajo število prebivalstva v času pouka za več ko 500 oseb. Nekateri se

Osnovna šola »Ivan Tavčar« (spredaj) in pogled na osrednji del Gorenje vasi.
(Foto Fr. Planina)

vozijo celo iz sosednjih občin. Lani jih je 35 prihajalo iz idrijske in logaške občine ter iz občine Ljubljana Vič. Najbolj oddaljeni so bili učenci iz Novakov, z Mrzlega in Črnega vrha, Rovt, Šentjošta in Lavrovca. To otežuje zveze šole z domom in slabo vpliva na učne uspehe.

Poleg šolskega pouka se učenci udeležujejo v pevskem zboru in v krožkih. Pevska zbor sta dva — pionirski in mladinski. Krožkov je cela vrsta: literarni, recitacijski, angleški, matematično-fizikalni, šahovski, tehnični, prometni, za ročna dela, za OZN, športni (košarkarski, rokometni, za orodno in za parterno telovadbo). Precej učencev se udeležuje tudi v fotoklubu, ki ga v okrilju KUD Gorenja vas požrtvovalno vodi mojster fotografije Vlastja Simončič. Klub priredi vsako leto razstavo na šolskem hodniku. V letu 1974 je priredil skupno razstavo kluba PZS in fotokluba iz St. Michaela na Gornjem Štajerskem.

Telovadnico uporabljajo po dogovorjenem urniku še domači TVD Partizan, športni društvi Kladivar in Etiketa ter osnovna šola iz Žirov, kjer nimajo telovadnice. Dvorana v stavbi TVD Partizana služi v glavnem za veselice. Šolska dvorana daje prostor za šolske prireditve, v njej gostujejo razne kulturne organizacije, zlasti iz Škofje Loke.

Zdravstvo³²

Pred prvo svetovno vojno in še nekaj let po njej je bila Gorenja vas brez zdravnika. Skupaj s Poljanami, Javorji, Oselico in Žirmi je spadala v združeno zdravstveno občino, ki je imela sedež v Škofji Loki. Od tam je enkrat na teden prihajal zdravnik. To so bili dr. Anton Arko, Karel Zakrajšek, Božidar Fajdiga

in Josip Hubad. Ob težavni dosegljivosti zdravnika in brez bolniškega zavarovanja so se širile nalezljive bolezni. Okoli leta 1900 je v poljanski fari davica zahtevala okrog 120 mrličev. Po prvi svetovni vojni so se v Oselici, Lučinah in Črnem vrhu pojavile črne koze. Še dolgo je bilo videti ljudi s kozavimi obrazi. Bližina državne meje je prinesla spolne bolezni. Leta 1925 je bil v Gorenjo vas nameščen prvi stalni okrožni zdravnik dr. Milan Gregorčič, ki živi zdaj v vasi kot upokojenec. Med obema vojnama je bilo mnogo tuberkuloznih obolenj. To nalezljivo bolezen so prinašali izseljenci, ki so se bolni in od težkega dela izčrpani vračali iz Amerike. Zdravnik se spominja primera, ko so v družini pomrli oče in deset otrok za jetiko. Tedaj so bili pogosti porodi, saj so imele družine veliko otrok. Okoli 1926 je bilo v žirovski fari toliko otrok kot v mestu Kranju. Bezjakova mati na Trebiji je npr. imela 17 otrok, z 12 do 14 otroki niso bile redke družine. V Kladju je neka žena prestala 14 porodov in 4 splave, a je bila po videzu mladostna kakor njene hčere. Ko so ljudje tožili o težavah družine, jim je zdravnik odvrnil: »Zakaj pa imate toliko otrok!« Neki čevljar v Žireh mu je na to odgovoril: »Ko pa nimamo druge zabave.« Neki žagar v Sovodnju pa je rekel, da je najbolj srečen, ko mu ob povratku z dela priteče naproti cela kopica otrok. Zdaj tako številnih družin ni več, večina mladih zakoncev ima po dva ali tri otroke. Ko so leta 1938 gradili utrdbe »Rupnikove linije« po Žirovskem vrhu, so bajtarji dobili zaslužek, zdravniku se je pa delo silno povečalo, saj je imel v zdravstveni oskrbi okoli 4000 zavarovancev.

Po zadnji vojni je Gorenja vas dobila zdravstveno postajo v adaptirani stavbi za učiteljstvo. Za adaptacijo in opremo sta prispevala Zdravstveni dom Škofja Loka in Zavod za socialno varstvo Kranj. Leta 1959 je za očetom prevzel mesto zdravnika dr. Bojan Gregorčič. Zdravstveno območje postaje šteje okrog 6000 prebivalcev, ki so domala vsi zavarovani. V ordinacijo prihaja povprečno 80 ljudi na dan. V pomoč prihajajo splošni zdravniki iz Škofje Loke in Žirov, na specialne preglede pošilja postaja paciente v ustrezne zdravstvene ustanove. Otroška umrljivost se je zelo zmanjšala, tudi epidemije so redke, prevladujejo interne bolezni, posebno bolezni srca in ožilja, novotvorbe, dalje živčne bolezni in poškodbe. Postaja ima tudi stomatologa, ki je prišel sem kot višji dentist leta 1964, in zobnega tehnika, ker so zahteve po zobozdravstvenih storitvah velike. V sklopu zdravstvene postaje sta tudi posvetovalnica za žene in otroke ter patronažna služba. V Zadružnem domu je lekarniška postaja.

Največji problem, ki trenutno tare zdravstveno službo v Poljanski dolini, je prostorska in kadrovska stiska.

Viri

1. P. Blaznik: Kolonizacija Poljanske doline, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo XIX/1938, str. 7. — 2. Novo odkrite freske na Trati v Poljanski dolini, Slovenec 28. 8. 1938 in pojasnila župnika Janeza Ferdina. — 3. Razgovor z Matevžem Ingličem in Jožetom Demšarjem. — 4. P. Blaznik: Kolonizacija, o. d. str. 50. — 5. P. Blaznik: Kolonizacija, o. d. str. 56. — 6. Imenik krajev vojvodine Kranjske, Ljubljana 1874, str. 39. — 7. Rezultati za stanove po naseljih — Opština Škofja Loka, Savezni zavod za statistiku, Beograd 1972. — 8. Statistički godišnjak SFRJ, Savezni zavod za statistiku, Beograd 1974. — 9. Rezultati za stanovništvo in domačinstva po naseljih — Opština Škofja Loka, Savezni zavod za statistiku, Beograd 1972. — 10. Kartoteka prebivalstva Krajevnega urada Gorenja vas. — 11. Ustni podatki Štefana Ravasa. — 12. Krajevni leksikon Slovenije, I. knjiga, Ljubljana, str.

348. — 13. Škofja Loka in njen okraj, Škofja Loka 1936, str. 41. — 14. Ustni podatki vodje obrata Alpina Gorenja vas. — 15. Ustni podatki vodje obrata Jelovica Gorenja vas. — 16. Ustni podatki vodje obrata Šešir Gorenja vas. — 17. Ustni podatki tajnice Komunalnega servisa Gorenja vas. — 18. Ana Inglič: Spremembe socialno-geografske strukture gospodinjstev kot faktor preobrazbe agrarne pokrajine, rokopis 1974. — 19. Posesni listi k. o. Gorenja vas, Geodetska uprava Škofja Loka. — 20. Ustni podatki Matevža Ingliča. — 21. Ustni podatki ravnateljke šole prof. Vinka Jelovčana. — 22. Ustni podatki zdravnika v pok. dr. Milana Gregorčiča. — Krajevniemu uradu Gorenja vas, Geodetski upravi Škofja Loka, vodjem obratov v Gorenji vasi in vsem navedenim, ki so mi pomagali z ustnimi podatki, se za prijazno pomoč lepo zahvaljujem.

Résumé

GORENJA VAS DANS LA VALLÉE DE POLJANE (DESCRIPTION DU PAYS ET DE LA POPULATION)

L'article nous décrit Gorenja vas, sa situation, son importance, ses habitants ainsi que ses conditions sociales, économiques et culturelles. Dans le village voisin, à Zirovski vrh, on va ouvrir l'année prochaine une mine d'uranium et le pays changera considérablement. Que cette description conserve son image actuelle!

Gorenja vas est le vrai centre de Poljanska dolina se trouvant dans sa partie large où la vallée latérale de Brebovnica débouche dans la vallée de Sora tandis qu'au Nord, elle est protégée par le mont de Tabor. Selon les recensements de 1869, le village comptait 97 maisons et aujourd'hui, il comprend 161 maisons habitées dont 93 vieilles et 68 neuves, en plus 6 établissements d'usine et 17 maisons de vacances. Le village a 757 habitants dont 45,3 % sont des hommes et 54,7 % des femmes, chacun disposant de 17,6 m² de superficie d'habitation ce qui dépasse largement la moyenne slovène et celle yougoslave. Quant à l'équipement, le tiers d'habitations ne correspondent point aux exigences modernes. Parmi les habitants, il y a beaucoup de jeunes (35,27 %) et de vieux au-dessus de 65 ans (12,23 %) tandis qu'il y a relativement peu de gens d'âge mûr de 20 à 65 ans (52,44 %) capables de travailler. Moins que la moitié (44,8 %) d'habitants sont nés dans le villagemême ou à l'hôpital de la ville voisine et moins d'un tiers viennent de la commune de Škofja Loka (29,4 %). A Gorenja vas, il y a plus de personnes actives et de retraités et moins de personnes à charge des autres de la moyenne yougoslave. Le majeure partie en est employée dans l'industrie (25,23 %). Au village, il y a des ateliers des usines de chaussures Alpina de Žiri avec 183 employés et de chapeaux Šešir de Škofja Loka avec 31 employés. 13 fermes sont de plus de 100 ha, 52 paysans s'occupent de l'agriculture dont 17 hommes et 35 femmes. Il n'y a que 4,9 % de ménages de paysans, 12,1 % de ménages de professions mixtes et 83 % de ménages de non-paysans. Le village se trouve parmi ces villages slovènes au-dessus de la moyenne qui sont industrialisés et pas agricoles. Le tourisme a rétrogradé. Dans un bâtiment neuf et moderne, il y a une école élémentaire centrale qui comprend 6 dépendances à 4 classes dans les villages voisins. Il y a aussi un service médical et une pharmacie, une poste, une station de police et un service de la banque de Ljubljana.